

НАПРЯМ 4. СУЧАСНІ ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ НА ТЕРЕНАХ БЛИЗЬКОГО, СЕРЕДНЬОГО ТА ДАЛЕКОГО СХОДУ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-47>

Бондар В. Ю.

*заступник начальника
Центру досліджень
Державної спеціальної служби транспорту
м. Дніпро, Україна*

Краснов Р. В.

*кандидат технічних наук, доцент,
начальник відділу
Центру досліджень
Державної спеціальної служби транспорту
м. Дніпро, Україна*

Свєтлічний І. В.

*аспірант,
начальник відділу
Центру досліджень
Державної спеціальної служби транспорту
м. Дніпро, Україна*

Шумлянський С. В.

*кандидат політичних наук,
старший офіцер відділу
Центру досліджень
Державної спеціальної служби транспорту
м. Дніпро, Україна*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ШІ КИТАЄМ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Китайська Народна Республіка (далі – Китай) розглядає штучний інтелект (далі – ШІ) як критично важливий компонент своєї національної стратегії економічного розвитку та обороноздатності. У програмних документах, зокрема «Зроблено в Китаї 2025» та «План

розвитку штучного інтелекту нового покоління» окреслено амбітну мету Китаю стати світовим лідером у сфері ШІ до 2030 року [1]. Ця стратегія є частиною ширшого переходу Китаю від капіталомісткої до знаннево-інтенсивної моделі розвитку, підкреслюючи роль ендогенних інновацій. Комуністичний Китай демонструє швидке зростання у сфері ШІ, лідируючи за кількістю патентних заявок на ШІ з 2016 року, що свідчить про реалістичність підґрунтя для його військових амбіцій [2].

У військовій доктрині Народно-визвольної армії Китаю інтеграція ШІ отримала назву «інтелектуалізація» (智能化, *zhi neng hua*), що є наступним етапом військової модернізації після механізації та інформатизації [3]. Поворотним моментом, що спонукав до негайного переосмислення китайської стратегії ШІ серед урядовців, стала перемога Google DeepMind's AlphaGo над Лі Седолем у березні 2016 року [4] (Go – стратегічна гра, яка традиційно вважалася виключно людською через її інтуїтивний характер).

Малодослідженою в українському науковому дискурсі залишається китайська стратегія розвитку ШІ, яка базується на п'яти ключових драйверах. По-перше, це значні інвестиції в інфраструктуру, модернізацію інформаційно-комунікаційних мереж, розгортання 5G. По-друге, це доступ до величезних обсягів даних, що є критичним чинником для навчання та функціонування ШІ-систем. По-третє, пріоритетним є розвиток фундаментальних моделей та алгоритмів ШІ, для чого Китай активно залучає та виховує талановитих дослідників. По-четверте, Китай має найбільший у світі ланцюжок індустрії відновлюваної енергії. По-п'яте, Китай наразі концентрує майже половину провідних світових дослідників у сфері ШІ, а принаймні 535 університетів КНР пропонують спеціальності, пов'язані з ШІ [5].

На досвіді війни в Україні доведено, що застосування ШІ у військових операціях трансформує сучасне поле бою, дозволяє оптимізувати час прийняття рішень за умов швидко змінюваної тактичної обстановки з метою уникнення втрат серед особового складу та своєчасного виконання завдань за призначенням. Китай вже є одним з провідних розробників та експортерів автономних систем озброєнь та безпілотних платформ, активно впроваджуючи ШІ для розвідки, ударних операцій, формування «роїв дронів» та логістики [6]. ШІ застосовується для створення високореалістичних симуляторів бойових дій та адаптивного навчання військовослужбовців [7].

Наступним динамічним та загрозливим напрямком є застосування ШІ Китаєм в якості зброї у інформаційній та когнітивній війні, тобто операціях впливу або ПІСО. Завдяки ШІ стає можливою гіперперсоналізація дезінформаційних кампаній, де повідомлення генеруються

та доставляються індивідуально для кожного користувача на основі його поведінки, інтересів та вразливостей, що значно підвищує їхню ефективність. ШІ може бути використаний для створення та поширення фейкових новин і дезінформації; для маніпулювання соціальними мережами, де ШІ-боти симулюють поведінку реальних користувачів, створюючи ілюзію масової підтримки. [8].

Комуністичний Китай розглядає когнітивну війну як ключовий елемент «інтелектуалізованої» війни, прагнучи безпосередньо впливати на мозок противника. Ця концепція узгоджується з постулатом Сунь-Цзи про перемогу без бою, а також з китайськими стратегіями «трьох битв»: війни громадської думки, психологічної війни та правової війни. Китайські стратеги стверджують, що когнітивний домен буде остаточною полем військового протистояння, де контроль над людським пізнанням може призвести до перемоги без прямого зіткнення. Метою когнітивної війни є не просто зміна поглядів, а фундаментальна трансформація мислення та поведінки цільової аудиторії, впливаючи на її емоції, рішення та волю. У контексті інформаційних операцій, керованих ШІ, Китай активно використовує генеративний ШІ для створення переконливих онлайн-персон та фейкового контенту. Державні структури, зокрема "Spamouflage Dragon", активно застосовують цю технологію, створюючи реалістичний текст, зображення, відео (deepfakes) та аудіо, що значно ускладнює виявлення неправдивої інформації та маніпулятивних акаунтів. Китайські державні медіа та пов'язані з ними групи активно використовують платформи соціальних медіа, Facebook, X (колишній Twitter), YouTube та TikTok, для поширення своїх нарративів, часто маскуючи їх. Алгоритми ШІ дозволяють виявляти тренди, оптимізувати час публікації та підбирати контент, який матиме максимальний ефект на цільову аудиторію. Вказане призводить до поширення дезінформації та диверсійного контенту, що має підкреслити розбіжності та політичну напругу в демократичних країнах, наприклад, через посилення полярних дебатів на платформах TikTok та X. Приклади таких кампаній – це спроби втручання у північно-американські вибори та посилення соціального розбрату на Тайвані за допомогою дезінформації, керованої генеративним ШІ [8].

Проте, уроки війни в Україні продемонстрували обмеження когнітивної війни як незалежної стратегічної переваги. Досвід війни в Україні засвідчив, що рішучість суспільства та фізичний опір є вирішальними. Російсько-українська війна показує, що когнітивна складова сама по собі не може виграти війну і фізичні сили залишаються ключовими [9].

Активне впровадження ШІ Китаєм у військовій сфері матиме глибші геополітичні наслідки, що визначатиме динаміку його відносин

з іншими державами та породжуватиме певні етичні дилеми. Прогрес КНР у військовому ШІ безпосередньо стимулює інші провідні держави, зокрема, Сполучені Штати, прискорювати власні дослідження та розробки [10], що призводить до нової потенційної гонки озброєнь з ШІ.

Крім того, розвиток автономних систем озброєнь на базі ШІ викликає серйозні етичні та правові питання. Проблема «людини в петлі» (human-in-the-loop) у прийнятті рішень щодо застосування смертоносної сили є одним з найгостріших викликів [11]. Можливість створення повністю автономних систем, які можуть самостійно обирати цілі та відкривати вогонь без прямого втручання людини, викликає питання відповідальності за їхні дії, ризики непередбаченої ескалації конфліктів та порушень принципів міжнародного гуманітарного права [12].

Зростаюча складність китайських ШІ-керованих інформаційних операцій вимагає термінових контрзаходів з боку інших держав та забезпечення військовослужбовців відповідною технічною компетентністю та спроможностями, щоб вони могли ефективно орієнтуватися в інформаційному середовищі та стримувати китайську агресію [13]. Загалом, на думку авторів, зростаюча загроза інтелектуалізованої війни підкреслює гіпотетичну потребу в міжнародному управлінні ШІ для оптимізації ризиків, пов'язаних з автономною військовою ескалацією та когнітивними стратегіями війни. В свою чергу, в Україні затверджений та впроваджується план заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025–2026 роки [14].

Таким чином, хоча запровадження ШІ є проявом слідування Китаєм глобальному тренду, започаткованому західною цивілізацією (насамперед США), але спосіб та засоби, якими це здійснюється, є унікальними, вкоріненими у китайську культуру (у широкому сенсі) і обумовлені нею. Водночас і сама китайська культура, як вважає С.В. Шумлянський, внаслідок упровадження ШІ зазнаватиме значної, можливо – фундаментальної трансформації.

Література:

1. State Council of the People's Republic of China. *A New Generation Artificial Intelligence Development Plan*, 2017. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/oa-edit/10.4324/9781003230762-17/new-generation-artificial-intelligence-development-plan>
2. Min C., Zhao Y., Bu Y., Ding Y., Wagner C. S. Has China caught up to the US in AI research? An exploration of mimetic isomorphism as a model for late industrializers. *arXiv.org*. 2023. URL: <https://arxiv.org/abs/2307.10198>

3. Mulvenon J. The "Intelligentization" of the PLA. China Aerospace Studies Institute, 2020. URL: <https://www.airuniversity.af.edu/Wild-Blue-Yonder/Article-Display/Article/2532254/china-in-search-of-ai-supremacy/>

4. Ding S. The Rise of Artificial Intelligence in China: Implications for the United States. *Strategic Studies Quarterly*. 2018, vol. 12, no. 4. Pp. 18–35.

5. Reuters. China trials cargo drone with biggest payload capacity yet. 2024. URL: <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/china-trials-cargo-drone-with-biggest-payload-capacity-yet-2024-08-23/>

6. Kania E. B. Chinese Military Innovation in Artificial Intelligence. *Center for a New American Security*. 2019. URL: <https://www.cnas.org/publications/congressional-testimony/chinese-military-innovation-in-artificial-intelligence>

7. China showcases its latest military hardware, and ambitions, at Zhuhai. *Reuters*. 2024. 13 листопада. URL: <https://www.reuters.com/world/china/china-showcases-its-latest-military-hardware-ambitions-zhuhai-2024-11-13/>

8. Hanson, R., Grissom, A. R., Mouton, C. A. The Future of Indo-Pacific Information Warfare: Challenges and Prospects from the Rise of AI. *RAND Corporation*. 2024. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA2205-1.html

9. Maryanne Kivlehan-Wise, Tsun-Kai Tsai. The National Bureau of Asian Research, 2025. URL: <https://www.cna.org/reports/2024/12/Taiwan-Lessons-Learned-from-the-Russia-Ukraine-War.pdf>

10. U.S. Department of Defense. 2023 Data, Analytics, and Artificial Intelligence Adoption Strategy. *U.S. Department of Defense*. Washington, D.C., 2023. URL: https://media.defense.gov/2023/Nov/02/2003333300/-1/-1/1/DOD_DATA_ANALYTICS_AI_ADOPTION_STRATEGY.PDF

11. Takagi K. The Future of China's Cognitive Warfare: Lessons from the War in Ukraine. *War on the Rocks*, July 2022. URL: <https://warontherocks.com/2022/07/the-future-of-chinas-cognitive-warfare-lessons-from-the-war-in-ukraine/>

12. Artificial intelligence and information warfare in major power states: how the US, China, and Russia are using artificial intelligence in their information warfare and influence operations / L. Y. Hunter та ін. *Defense & Security Analysis*. 2024. С. 1–35. URL: <https://doi.org/10.1080/14751798.2024.2321736>

13. IPO Club. The AI Arms Race: How China tries to Overtake the U.S. by 2030. IPO Club. 2025. URL: <https://www.ipoclub.com/blog/us-china-ai-race>

14. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025–2026 роки :

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-48>

Годжал С. С.

*кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри історії імені проф. М. П. Ковальського
Національного університету «Острозька академія»
м. Острог, Україна*

СТАНОВИЩЕ ЖІНОК В АФГАНІСТАНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ТА ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР

Проблема становища жінок в Афганістані у XXI ст. набула особливої гостроти після повернення руху «Талібан» до влади у серпні 2021 р. Різке згортання прав і свобод жінок, системні обмеження доступу до освіти, праці, охорони здоров'я та публічного простору зробили афганських жінок однією з найбільш уразливих соціальних груп у сучасному світі. Ця ситуація має не лише гуманітарний, а й політико-правовий та міжнародний вимір, адже дії де-факто влади суперечать базовим нормам міжнародного права у сфері прав людини.

Становище жінок в Афганістані історично формувалося під впливом поєднання племінних традицій, норм шаріату та політичної нестабільності. У XX ст. спостерігалися хвилеподібні процеси емансипації та консервації жіночих прав. У 1920–1930-х рр. за правління Аманулли-хана здійснювалися спроби модернізації, зокрема відкривалися школи для дівчат. У період 1960–1970-х рр. Конституція Афганістану гарантувала жінкам виборчі права та доступ до освіти [5, с. 28–29].

Радикальний злам відбувся у 1990-х рр. із приходом до влади «Талібану», коли жінки були практично усунуті з публічного життя. Після 2001 р., у період присутності міжнародної коаліції, спостерігалося часткове відновлення прав жінок: вони отримали доступ до освіти, медицини, парламентського представництва. Проте ці здобутки виявилися вразливими та значною мірою залежними від зовнішньої підтримки.

Після встановлення контролю над територією Афганістану у 2021 р. рух «Талібан» запровадив комплекс нормативних та адміністративних обмежень, які суттєво звузили соціально-правовий статус жінок